

ПРИЙОМИ ПОСИЛЕННЯ ДЕЛЕГІТИМАЦІЇ У НОВИНАХ

У доповіді обґрунтовано необхідність дослідження (де)легітимації в медіа. У результаті аналізу найпопулярніших новин із застосуванням методики Т. ван Левена, виокремлено низку прийомів, які використовують для посилення делегітимації у масмедійних текстах. Запропоновано розглядати їх також як інструмент висловлення ставлення журналіста до наведених у новинах цитат і фактів.

Ключові слова: медіа, критичний дискурс-аналіз, легітимація, новини, текст.

The article substantiates the need to analyze (de)legitimation in the media. Based on the work of T. van Leeuwen and the analysis of the most popular news, we single out several techniques used to strengthen delegitimation in mass media. We also suggest to consider them a tool for identifying the journalist's attitude towards quotes and facts given in news texts.

Key words: media, critical discourse analysis, legitimation, news, text.

Засоби масової інформації відіграють провідну роль у житті спільнот. Деякі вчені навіть називають сучасні демократії медійними суспільствами та стверджують про перехід від парламентсько-репрезентативної системи до медійно-презентативної [1, с. 81, 93]. Особливо справедливо це для новинних ресурсів, які В. Ліппман вважає «вікнами у світ поза нашим досвідом» [цит. за 13, с. 2]. Медіа впливають не тільки на формування «порядку денного», а й на те, як спільнота потрактує головні події.

Це робить їх центральним інструментом і для легітимації, тобто обґрунтування певних вчинків і представлення їх як правомірних [15, с. 782], і делегітимації — дискурсивної стратегії, що відповідає за «конструювання певної дії чи погляду як негативного, необґрунтованого чи неприйнятного» [8, с. 243]. Для їх вивчення використовують різні підходи [дет. 7]; водночас здебільшого науковці послуговуються критичним дискурс-аналізом (КДА), який вважають найбільш відомим у лінгвістиці для дослідження аспектів новинного дискурсу загалом і (де)легітимації зокрема [6, с. 10].

Чимало представників КДА пропонували класифікації (де)легітимаційних стратегій [9; 11; 12; 14; 15; 19]. Однією з найвпливовіших вважають сформульовану Т. ван Левеном (2008). Вона складається з чотирьох стратегій — авторизація, моральна оцінка, раціоналізація та міфопоетика — і стала підґрунтям для праць відомих дослідників [7; 10; 16; 17; 18]. Водночас прийоми, що посилюють стратегії делегітимації, рідко ставали предметом аналізу закордонних вчених; щодо українських студій, то лише кілька з них присвячені темі легітимації [2; 4; 5]. Метою розвідки є з'ясувати прийоми, що посилюють делегітимацію у новинах, а матеріалом аналізу стали сто найпопулярніших за кількістю переглядів новин (за період червень 2020 — травень 2021), опублікованих на 25 найбільш відвідуваних новинних сайтах (згідно з рейтингом Інтернет-асоціації України [3]).

Насамперед, для того щоб посилити делегітимацію, особу, яка її висловлює, репрезентують як надійне джерело інформації. Це здійснюють завдяки прикметникам, що вказують на досвідченість людини чи її впливовість, підрядним означальним частинам, які містять вказівки на позитивну дію особи, її досягнення чи попередні точні прогнози тощо, напр.: *Кореспондент «Радіо Свобода» в Брюсселі Рікард Йозвяк, джерела якого раніше точно описували майбутні рішення ЄС, назвав можливе позбавлення безвізу «передчасною спекуляцією»* (www.bbc.com,

29.10.2020) – з новини про рішення Конституційного Суду послабити покарання за брехню в декларації; тоді з'явилися чутки, що це стане причиною скасування безвізу.

Ще одним з прийомів, що застосовують для посилення делегітимації, є вказівка на **аналогічні** негативні (з погляду цінностей) дії, які здійснила певна особа чи інституція. Лінгвістичними маркерами цього прийому є мовні одиниці з семантикою повторюваності – іменник *низка*, прикметники *постійний*, *схожий*, *традиційний*, *черговий*, прислівники *давно*, *двічі*, *знову*, *не вперше*, *і раніше*, *неоднократно*, *неодноразово*, *регулярно*, *часто* та ін., напр.: **Неодноразово** Володимира Литвина звинувачували і у плагіаті його наукових праць (www.bbc.com, 17.03.2021) – з новини, що В. Литвин претендує на посаду ректора КНУ, а громадськість критикує це рішення.

Посилюють делегітимацію і через **порівняння**, напр.: *Раніше* лідер фракції «Слуга народу» Давид Арахамія казав, що головна причина відставки Степанова – провал вакцинації. Україна отримала препарат від коронавірусу **пізніше ніж інші держави** (24tv.ua, 18.05.2021). У такий спосіб провал України щодо вакцинації посилюється порівнянням з іншими державами, адже висновується, що дата отримання вакцини не збігається з нормою (якою виступає час, коли інші держави закупили вакцину).

Вагомою для посилення делегітимації є й **деталізованість**, напр.: Силовики у Новосибірську **побили** активіста кийками по голові. Хлопець **впав на землю, втративши свідомість**. Постраждалого **госпіталізували** у лікарню (24tv.ua, 24.01.2021) – з новини про протести на підтримку О. Навального. Журналісти могли обмежитися лише першим реченням з прикладу, адже висловлене далі є складовою події побиття. Втім, автор додає ці подробиці, аби наголосити на неправильності дій правоохоронних органів.

Посилюють делегітимацію і через **протиставлення**. Зокрема, для наголошення на подвійності стандартів системи наво-

дять приклад інших людей, щодо яких було вчинено несправедливо, напр.: **Кива** прийшов до Інституту підготовки кадрів із групою «тітушок» і за зачиненими дверима «захистив» свою дисертацію. 13 членів комісії одностайно проголосували «за» і зробили Киву науковцем, – написала нардепка. А це **Олеся Яремчук**. Вона віддала роботі над дисертацією вісім років життя. Але її не допустили до захисту, бо відмовилася йти за неписаними корупційними правилами. Простіше кажучи – відмовилась давати хабарі (news.obozrevatel.com, 27.04.2021).

Поширеним прийомом посилення делегітимації є і **масштабування наслідків** дії – зображення їх як таких, що мають значення не тільки, наприклад, для певної інституції, а й для країни загалом (чи й інших країн). Цей прийом часто реалізують у межах різновидів стратегії раціоналізації – дефініції та ефекту [19], напр.: У ній йдеться про те, що стягування Росією військ до українського кордону і порушення режиму припинення вогню на Донбасі є **нападом не тільки на Україну, а й на весь демократичний світ** (news.obozrevatel.com, 21.04.2021); Публічно все це [скасування США деяких санкцій щодо «Північного потоку-2»] підноситься, як спроба налагодити зіпсовані Трампом відносини з Німеччиною. Проте **постраждає від такого недалекогоглядного рішення не тільки Україна** (tsn.ua, 31.05.2021).

Отже, наведені прийоми мовці використовують, аби посилити делегітимацію дій опонентів. Застосовувати їх можуть і журналісти, непрямо висловлюючи в такий спосіб власне ставлення щодо наведених у тексті новини цитат і фактів.

Список використаних джерел

1. Кулик В. Дискурс українських медій: ідентичності, ідеології, владні стосунки. Київ : Кригика, 2010. 655 с.
2. Потятиник У. П. Легітимація консервативних фреймів: когнітивний аналіз. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Іноземна філологія. 2016. № 1. С. 53–57.

3. ТОП-100 новинних сайтів суспільно-політичної тематики за грудень 2019 / Інтернет Асоціація України, 15.01.2020. URL: <https://inau.ua/news/novyny-inau/top-100-novynnykh-saytiv-suspilno-politychnoyi-tematyky-za-hruden-2019> (дата звернення: 27.01.2023).
4. Третяк Ю. Ю. Портретування респондента як засіб його легітимації в жанрі французького газетно-журнального інтерв'ю. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Філологічна*. 2015. Вип. 58. С. 70–73.
5. Шевко Д. Г. Легітимація агресії проти України в російському офіційному дискурсі. *Стратегічна панорама*. 2020. № 1–2. С. 48–57.
6. Bednarek M., Caple H. *News Discourse*. London and New York : Continuum, 2012. 267 p.
7. Björkvall A., Höög C. N. Legitimation of value practices, value texts, and core values at public authorities. *Discourse & Communication*. 2019. Vol. 13 (4). Pp. 398–414.
8. Cheng X. Legitimation strategies in discourse surrounding Sino–American trade friction: A case study of Chinese government white papers. *Discourse & Communication*. 2021. Vol. 15 (3). Pp. 241–259.
9. Fonseca P., Ferreira M. J. Through ‘seas never before sailed’: Portuguese government discursive legitimation strategies in a context of financial crisis. *Discourse & Society*. 2015. Vol. 26 (6). Pp. 682–711.
10. Igwebuike E. E., Chimuanya L. Legitimizing falsehood in social media: A discourse analysis of political fake news. *Discourse & Communication*. 2021. Vol. 15 (1). Pp. 42–58.
11. Mackay R. R. Multimodal legitimation: Selling Scottish independence. *Discourse & Society*. 2015. Vol. 26 (3). Pp. 323–348.
12. Martín Rojo L., van Dijk T. A. There was a problem, and it was solved! Legitimizing the expulsion of ‘illegal’ immigrants in Spanish parliamentary discourse. *Discourse & Society*. 1997. Vol. 8 (4). Pp. 523–567.
13. McCombs M., Reynolds A. How the news shapes our civic agenda. *Media effects: advances in theory and research* (edited by Jennings Bryant and Mary Beth Oliver). New York : Routledge, 2009. Pp. 1–16.
14. Oddo J. War legitimation discourse: representing ‘Us’ and ‘Them’ in four US presidential addresses. *Discourse & Society*. 2011. Vol. 22 (3). Pp. 287–314.
15. Reyes A. Strategies of legitimization in political discourse: From words to actions. *Discourse & Society*. 2011. Vol. 22 (6). Pp. 781–807.
16. Ross A. S., Rivers D. J. Digital cultures of political participation: Internet memes and the discursive delegitimation of the 2016 U.S Presidential candidates. *Discourse, Context and Media*. 2017. Vol. 16. Pp. 1–11.

17. Simonsen S. Discursive legitimation strategies: The evolving legitimation of war in Israeli public diplomacy. *Discourse & Society*. 2019. Vol. 30 (5). Pp. 503–520.
18. Vaara E. Struggles over legitimacy in the Eurozone crisis: discursive legitimation strategies and their ideological underpinnings. *Discourse & Society*. 2014. Vol. 25 (4). Pp. 500–518.
19. van Leeuwen T. *Discourse and Practice: New Tools for Critical Discourse Analysis*. New York : Oxford University Press, 2008. 172 p.